

Kennisupdate JAAR 2024

Een overzicht van (onderzoek in) de Zeeuwse vrijetijdssector

KENNISCENTRUM
KUSTTOERISME

Colofon

© 2025, HZ Kenniscentrum Kusttoerisme

Deze rapportage is samengesteld door HZ Kenniscentrum Kusttoerisme, mede mogelijk gemaakt door Provincie Zeeland.

**KENNISCENTRUM
KUSTTOERISME**

**Provincie
Zeeland**

Alle teksten en gegevens in deze uitgave mogen vermenigvuldigd of openbaar gemaakt worden, mits met bronvermelding. Hoewel wij bij de totstandkoming van deze uitgave de grootst mogelijke zorgvuldigheid hebben betracht, bestaat altijd de mogelijkheid dat bepaalde informatie niet klopt, of na verloop van tijd verouderd, of niet meer juist is. Waar bekend zijn de bronnen vermeld.

HZ Kenniscentrum Kusttoerisme
p/a HZ University of Applied Sciences
Postbus 364
4380 AJ Vlissingen
Telefoon: 0118 - 489 850
E-mail: kenniscentrumtoerisme@hz.nl
Website: www.kenniscentrumtoerisme.nl

Auteurs

Diana Korteweg Maris
Bram Wortelboer
Daniek Nijland
Maarten Soeters
Noëlle Verhage
Sasja Vermeulen
Simone Romijn

Fotografie

Cover, pagina 3 en 7: www.beeldbank.zeeland.nl, Marcelle Davidse
Pagina 1: AV-dienst HZ University of Applied Sciences
Pagina inhoud, 15, 25, 27 en 29: Diana Nouse
Pagina 20: Evert van Moort
Pagina 21: Stichting Eilandmarketing Schouwen-Duiveland

Grafische vormgeving

Kees Hoendervangers, www.dtp-plus.nl

Inhoud

1. Inleiding	1
HZ Kenniscentrum Kusttoerisme	2
Leeswijzer	2
2. Het Zeeuwse vrijetijdsdomein: een situatieschets	3
Afbakening vrijetijdsdomein	4
Het belang van de vrijetijdssector	4
Aan de slag voor de Zeeuwse vrijetijdssector	5
3. Zeeuwse vrijetijdssector – de vraagzijde	7
Verblijfsbezoek	8
Dagbezoek in Zeeland	12
Zeeuws Vrijetijdsonderzoek	13
4. Zeeuwse vrijetijdssector – het aanbod	15
Logiesaanbod in Zeeland	16
Inzicht in het vrijetijdsaanbod	19
Klimaatbestendigheid sector	19
5. Zeeuwse vrijetijdssector - impact op leefomgeving en samenleving	21
Economische waarde van het vrijetijdsdomein	22
Inwoners en hun beleving van toerisme	23
Toeristische mobiliteit	24
6. Internationale projecten	25
Bronnen	27

1 INLEIDING

Dit is alweer de derde Kennisupdate jaarrapportage van HZ Kenniscentrum Kusttoerisme. Ditmaal over het jaar 2024. Het doel van deze rapportage is tweeledig. Allereerst geeft het een actueel beeld van vraag en aanbod in de Zeeuwse vrijetijdssector en de impact die de sector heeft op Zeeland. Daarnaast brengt het in beeld wat HZ Kenniscentrum Kusttoerisme doet als kennispartner voor beleidsmakers, bestuurders, ondernemers en inwoners van Zeeland.

HZ Kenniscentrum Kusttoerisme

HZ Kenniscentrum Kusttoerisme (KCKT) is dé kennispartner voor het Zeeuwse vrijetijd domein. Aan de hand van actuele en maatschappelijke vraagstukken van overheid, ondernemers, maatschappelijke organisaties en in lijn met het toekomstbeeld Bestemming Zeeland 2030 ontwikkelen we kennis en dragen we deze over. Met behulp van de feiten, cijfers en inzichten die we genereren, signaleren we trends en ontwikkelingen zodat onderbouwde (beleids)keuzes kunnen worden gemaakt.

Om dit te kunnen doen, werken we nauw samen met partners in de regio, in Nederland en in het buitenland. KCKT is onderdeel van HZ University of Applied Sciences en werkt samen met verschillende opleidingen, **lectoraten en kenniscentra** binnen de hogeschool. Met **Economische Impuls Zeeland** werken we onder de noemer 'Toeristische Uitvoeringsalliantie' (TUA) aan een gezamenlijk werkprogramma dat mogelijk wordt gemaakt door de Provincie Zeeland. Ons onderzoek doen we voor en met overheden en ondernemers in Zeeland.

Als partner in CELTH, het **Centre of Expertise Leisure, Tourism & Hospitality** waarin drie hogescholen hun krachten bundelen, zijn we onderdeel van alle relevante landelijke netwerken rondom toerisme en recreatie, zoals het **Data & Development Lab** en de **Landelijke Data Alliantie**. Ook werken we al vele jaren samen met internationale partners in Interreg-projecten. Dankzij deze samenwerkingen zijn we in staat de kennis en kunde van vele partijen bijeen te brengen en bruikbaar te maken voor de vraagstukken in de Zeeuwse vrijetijdssector.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 schetsen we de huidige situatie in het Zeeuwse vrijetijd domein op hoofdlijnen: wat is de positie van het domein in Zeeland en wat zijn actuele thema's. In de hoofdstukken 3, 4 en 5 gaan we vervolgens dieper in op achterliggende cijfers en onderzoeken. We doen dit aan de hand van de thema's vraag, aanbod en impact. Ten slotte komen in hoofdstuk 6 onze internationale projecten aan de orde.

Om de rapportage goed leesbaar te houden, hebben we ervoor gekozen om onze onderzoeken en projecten beknopt te omschrijven. Daarmee doen we niet altijd recht aan de inspanning of het resultaat. In de digitale versie van dit document kunt u doorklikken naar uitgebreide informatie op onze website. In de gedrukte versie is dit niet mogelijk en verwijzen we u naar onze website; op de pagina www.kenniscentrumtoerisme.nl/kennisupdate2024 vindt u alle links eenvoudig bij elkaar.

2 HET ZEEUWSE VRIJETIJDSDOMEIN: EEN SITUATIESCHETS

Afbakening vrijetijdsdomein

De vrijetijdssector is een breed domein, waarin de bezoeker, de inwoner en hun vrijetijdsactiviteiten centraal staan. Zij worden bediend door een breed palet van zowel private als publieke partijen. Ook steeds meer particulieren zijn aanbieder in het vrijetijdsdomein, denk bijvoorbeeld aan het verhuren van logies. Een bezoeker komt meestal niet vanwege een specifiek bedrijf naar een regio, maar vanwege het samenspel tussen verblijf, horeca, vermaak, landschap, winkels, vervoer etc. Het gaat in het vrijetijdsdomein dan ook niet om het aanbod van één product, maar er is sprake van een samengesteld product, waarbij verschillende aanbieders zijn betrokken. Ten slotte is er sprake van natuur, landschap, stedelijke omgeving en leefomgeving: de plekken waar veel bezoeken en vrijetijdsactiviteiten plaatsvinden. Hier zijn de fysieke inrichting en de sociale structuur bepalend voor het goed functioneren van de vrijetijdssector – ook al zijn deze plekken niet louter voor de vrijetijdssector bedoeld. Het laat zien hoe sterk het vrijetijdsdomein verweven is met allerlei onderdelen van de maatschappij, economie en leefomgeving (CELTH, 2022).

Hierboven wordt al benoemd dat het vrijetijdsdomein het speelveld is van zowel private als publieke partijen. De rol van overheden is essentieel, onder andere omdat veel vrijetijdsgedrag plaatsvindt in het publieke domein. Maar ook omdat het scheppen van voorwaarden voor [maatschappelijke en culturele ontplooiing en voor] vrijetijdsbesteding als overheidstaak is verankerd in de Grondwet (artikel 22, lid 3).

Het belang van de vrijetijdssector

De vrijetijdssector is een van de topsectoren in Zeeland. Zeker economisch gezien. De totale uitgaven aan toerisme en vrijetijdsactiviteiten in Zeeland bedragen € 3,4 miljard op jaarbasis. De directe werkgelegenheid bij toeristisch-recreatieve bedrijven omvat bijna 18.000 banen. Daarmee is de sector qua aantal banen de vijfde sector in Zeeland, na de zorg, handel, industrie en zakelijke dienstverlening. Indirect zijn er dankzij de vrijetijdssector nog veel meer banen, bijvoorbeeld door uitgaven van bezoekers in andere sectoren en bij toeleveranciers. Door deze indirecte effecten is de verwevenheid met andere economische sectoren ongekend groot.

De vrijetijdssector vervult een essentiële rol in het welzijn van mensen. In het meest recente gezondheidsonderzoek van het RIVM (2024) blijkt dat 8 op de 10 Nederlanders een of meer vormen van vrijetijdsbesteding of ontspanning als bron van geluk benoemt: denk aan vakanties en eropuit gaan. Een goed aanbod van vrijetijdsbesteding draagt dus bij aan de (mentale) gezondheid van Nederlanders. Een dagje uit of weekendje weg en herinneringen maken met dierbaren geeft nieuwe energie. Deze momenten van ontspanning, sociale interactie en belevenissen dragen bij aan het welzijn van de mensen en bevorderen een gezonde balans in het dagelijks leven. Het “Bruto Nationaal Geluk”!

De vrijetijdssector heeft zo direct invloed op de kwaliteit van leven van bewoners. Bijvoorbeeld doordat toeristisch-recreatieve aanbieders hun diensten en producten (ook) aanbieden aan de inwoners van de regio. Ook maken inwoners zelf gebruik van routenetwerken voor fietsen, wandelen en varen, en maken evenementen een regio aantrekkelijk. Daarnaast draagt de sector bij aan de instandhouding van en investeringen in bijvoorbeeld detailhandel, cultureel en natuurlijk erfgoed, publieke voorzieningen en infrastructuur.

De vrijetijdssector speelt bovendien een belangrijk rol in inclusiviteit, zowel in de rol van werkgever als in de rol van gastheer (CELTH, 2021). Als werkgever biedt de sector, deels ingegeven door het karakter van de werkzaamheden, werk aan mensen met vele verschillende achtergronden, leeftijden en opleidingsniveaus. Als gastheer speelt de sector een rol in het samenbrengen van mensen, daarmee een bijdrage leverend aan sociale cohesie.

Actuele thema's in de Zeeuwse vrijetijdssector

De vrijetijdssector is innovatief, altijd in beweging en werkt hard aan de nodige transitie voor een toekomstbestendige bestemming. Hieronder worden enkele actuele thema's in de Zeeuwse vrijetijdssector uitgelicht. In de volgende hoofdstukken worden deze analyses nader onderbouwd vanuit diverse onderzoeken.

BALANS TUSSEN TOERISME EN DE SAMENLEVING

Toerisme en recreatie leveren een belangrijke bijdrage aan de Zeeuwse leefbaarheid, het voorzieningenniveau en de economie. De meerwaarde van toerisme en recreatie is groot en verdient het om beter onder de aandacht gebracht te worden. Strategische communicatie is een must. Wat aandacht verdient is dat op dit moment toerisme en recreatie ongelijk verspreid zijn over Zeeland. Er is een sterke concentratie aan de kust. En tegelijkertijd is er behoefte aan meer levendigheid in het binnenland. Dit vraagt om verschillende aanpakken in de verschillende regio's. De draagkracht van de omgeving (natuur, landschap en kernen) staat door toerisme en recreatie in de populaire delen van Zeeland in bepaalde perioden onder druk. Dit heeft invloed op het draagvlak voor toerisme bij inwoners. Het sentiment staat onder druk, met name in kustgemeenten. Er is nog altijd veel steun voor toerisme, maar de nadelen worden ook steeds meer gezien.

Bovendien wordt een verdere groei van toerisme verwacht: het aantal mensen dat één of meerdere keren op vakantie gaat neemt wereldwijd toe en dat leidt voor veel bestemmingen tot een verdere toename van het aantal toeristen. Voor Nederland en Zeeland wordt een groei van het aantal toeristen verwacht tot 2035, waarbij de groei in Zeeland wel minder groot is dan de landelijke prognose. Naast toerisme is de verwachting dat ook recreatie verder zal toenemen: het aantal inwoners in Nederland groeit en al deze inwoners ondernemen vrijetijdsactiviteiten, deels in de eigen woonomgeving en deels daarbuiten. Voor Zeeland betekent dit dat het aantal bezoekers zal toenemen. Hierbij is het belangrijk te realiseren dat de Zeeuwse inwoners hier zelf ook toe behoren: in het totaal van toeristisch-recreatieve activiteiten in Zeeland hebben zij een groot aandeel. Verdere groei van de Zeeuwse bevolking vraagt ook om voldoende ruimte en voorzieningen voor recreatie en vrijetijdsgedrag, als belangrijk onderdeel van brede welvaart in Zeeland. Voor de leefbaarheid van inwoners is een breed palet van vrijetijd gerelateerde voorzieningen belangrijk, waaronder routestructuren, recreatielandschappen, horeca, detailhandel, cultuur, natuur, sport en vermaak. Bezoekers genieten hier net zo van. Dit moet behouden blijven en versterkt worden.

BALANS TUSSEN TOERISME EN DE LEEFOMGEVING

Naast impact op de samenleving hebben toerisme en recreatie ook impact op de leefomgeving. De sector heeft, net als andere sectoren, impact op natuur en milieu. De Ecologische Autoriteit (2024) stelde vast dat het niet goed gaat met stikstofgevoelige natuurgebieden in Nederland. De stikstofbelasting en problemen in de waterhuishouding zijn de grootste drukfactoren, maar ook recreatie wordt als drukfactor benoemd. Er zijn echter nauwelijks cijfers over de omvang en impact van recreatie in relatie tot de draagkracht van Zeeuwse natuurgebieden. Ondanks het ontbreken van data neigen terreinbeherende organisaties naar het beperken van de recreatieve toegang tot natuurgebieden. De grote opgave om stikstofuitstoot te verlagen leidt er daarnaast toe dat ook de uitstoot van de vrijetijdssector en van alle toeristisch-recreatieve mobiliteit onder het vergrootglas ligt. Het energieverbruik van de sector laat al enkele jaren een dalende trend zien (Rijksoverheid, 2024). Wel zijn er zorgen dat de energietransitie nu stagneert door de netcongestie op het elektriciteitsnetwerk. Als het gaat om mobiliteit, is de omvang van het autogebruik tijdens vakanties en vrijetijdsgedrag in Zeeland nu geraamd op zo'n 30 miljoen autoritten per jaar. Het verlagen van dit aantal is wenselijk vanuit ecologisch oogpunt, maar ook vanwege het verminderen van overlast voor inwoners.

TRANSITIES EN SCHAARSTE

Nederland en ook Zeeland hebben nu en in de komende jaren te maken met een aantal grote transitieopgaven die een sterke (ruimtelijke) impact hebben. Opgaven als klimaatadaptatie, energietransitie, stikstofreductie, circulaire economie, digitalisering en het behoud van biodiversiteit en natuur hebben invloed op het gebruik, inrichting en beheer van onze leefomgeving. Daarnaast is sprake van schaarste van woningen, energie, zoet water en personeel. Deze opgaven stellen overheden en ondernemers voor ongekende uitdagingen. Maar zij bieden ook kansen, op technisch, organisatorisch en financieel gebied en hebben een uitwerking op verschillende geografische niveaus (internationaal, nationaal, regionaal en lokaal). Deze grote transitieopgaven raken ook de Zeeuwse vrijetijdssector. Enerzijds kan de sector een belangrijke bijdrage leveren met het innoveren, vernieuwen en aanpassen van het toeristisch-recreatief product aan deze transitie. Anderzijds is belangrijk dat recreatie en toerisme als volwaardige functie worden meegenomen in de meerjarige ruimtelijke opgaven.

HET GEBRUIK VAN RUIMTE EN MEEKOPPELKANSSEN

Er gaat veel gebeuren op het gebied van ruimte in Zeeland. Denk aan veranderingen in het energielandschap, inspelen op klimaatveranderingen, waterveiligheid en uitbreiding van het woningareaal. Ruimte is schaars en alles vraagt om meer ruimte. Hoe zorgen we ervoor dat de vrijetijdsector, de vijfde sector van Zeeland en belangrijk voor het welzijn van de Zeeuwen zelf, voldoende plek krijgt in deze ontwikkelingen? Voor een aantrekkelijk woon- en werkklimaat in Zeeland is voldoende ruimte voor (openlucht-) recreatie immers van groot belang. Uitdaging is om slimme meekoppelkansen te creëren met recreatie en toerisme, waardoor de positieve beleving van inwoners en bezoekers versterkt kan worden. Om de druk van toerisme op natuur en landschap te spreiden en kwetsbare gebieden te ontzien is meer recreatieruimte nodig in en rondom de bebouwde omgeving en rondom kwetsbare natuurgebieden. Op en rondom huidige toeristische bedrijven is meer ruimte nodig voor de groen-blauwe dooradering, ten behoeve van o.a. biodiversiteit en klimaatadaptatie.

TOEKOMSTBESTENDIG ONDERNEMEN

Voor de kwaliteit van het toeristisch product is het belangrijk dat ondernemers voldoende mogelijkheden hebben om toekomstgericht en duurzaam te ondernemen. Het is van belang dat Zeeuwse bedrijven in de vrijetijdsector kunnen inspelen op de transities die op Zeeland afkomen zodat ze kunnen doorontwikkelen tot toekomstbestendige en veerkrachtige bedrijven. Immers, hun bijdrage aan de Zeeuwse samenleving en economie is groot. Bovendien kunnen zij een belangrijke rol spelen in de transities en een bijdrage leveren aan de maatschappelijke opgaven. Dit is alleen mogelijk als zij financieel gezond zijn. Bedrijven worden gestimuleerd om aan de slag te gaan met deze transities, maar ervaren ook veel belemmeringen in de uitvoering, bijvoorbeeld vanuit ruimtelijke beperkingen of gebrek aan financiële middelen. De economische vitaliteit van de sector lijkt onder druk te staan, door stijgende kosten van bijvoorbeeld personeel, inkoop en energie. De sector is dan ook bezorgd over de impact van de voorgenomen BTW-verhoging op logies. De krapte op de arbeidsmarkt is eveneens een grote zorg voor deze sector, waarin gastvrijheid en dienstverlening centraal staan. Kansen op het gebied van digitalisering en technologisering worden hierbij nog onvoldoende benut. KCKT en Impuls zetten samen in op het stimuleren van toekomstbestendig ondernemerschap.

INTEGRALE BENADERING IS NOODZAAK

Bovengenoemde thema's zijn nauw met elkaar verbonden en vragen om een integrale aanpak vanuit meerdere beleidsdomeinen en perspectieven, met input van alle stakeholders. In de inleiding van dit hoofdstuk werd al beschreven hoe sterk het vrijetijd domein verweven is met allerlei onderdelen van de maatschappij, economie en leefomgeving en dit blijkt nogmaals uit deze actuele thema's. Om het grote maatschappelijke en economische belang te behouden en te versterken, dient de vrijetijdsector volwaardig en integraal te worden meegenomen in alle relevante beleidsontwikkeling. KCKT en Impuls dragen hieraan bij, door kennis en expertise in te brengen bij overheden, sector en overige maatschappelijke organisaties.

3 ZEEUWSE VRIJETIJDSECTOR: DE VRAAGZIJDE

Het thema vraag richt zich op bezoekers. Zonder bezoekers is er geen vrijetijdssector. Zij bepalen de vraag naar toeristische accommodaties en gaan op zoek naar vermaak en willen ervaringen beleven. Zeeland kent de volgende typen bezoekers:

- Verblijfsbezoekers die één of meer nachten in Zeeland verblijven voor vakantie of zakenreis;
- Vaste gasten die in Zeeland een tweede thuis hebben;
- Dagbezoekers die in Zeeland komen recreëren maar hier niet slapen;
- Inwoners die in Zeeland recreëren.

Verblijfsbezoek

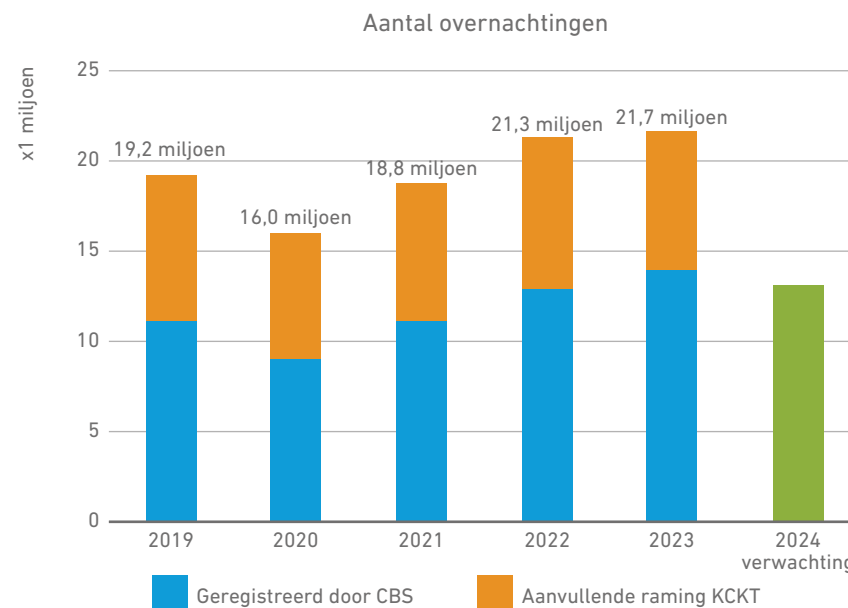
Verblijfsbezoekers zijn bezoekers die minimaal één overnachting in de provincie doorbrengen. In veel gevallen gaat het om vakantiegevoelers, maar ook gasten met een zakelijk bezoekmotief worden onder de verblijfsbezoekers geteld.

Verblijfsbezoek wordt vooral gemeten aan de hand van het aantal overnachtingen. Een gezelschap van 4 personen die samen 3 nachten in Zeeland verblijven, telt zo voor 12 overnachtingen.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) meet het aantal overnachtingen van Nederlandse en buitenlandse gasten bij geregistreerde toeristische accommodaties. Bij deze aanpak blijft een deel van het verblijfstoerisme buiten beeld, zoals kleine (vaak particuliere) logiesaanbieders, vaste gasten (mensen met een eigen vakantieverblijf zoals een stacaravan of een tweede woning), watersport en cruisevaart. Om een completer beeld te geven vullen wij de beschikbare data van het CBS aan door middel van gemeentelijke cijfers vanuit toeristen- en forensenbelasting; weergegeven in figuur 1.

Wij ramen het totaal aantal overnachtingen in Zeeland in 2023 op 21,7 miljoen, het hoogste aantal dat tot nu toe berekend is. Ook de CBS-cijfers laten een record zien in 2023 met 13,9 miljoen geregistreerde overnachtingen. Dit is 8% meer dan in 2022 en een stijging van 25% ten opzichte van 2019 (vóór corona).

Figuur 1 – Overnachtingen in Zeeland (bron: CBS, aangevuld met data HZ KCKT)

VOORLOPIG BEELD 2024

Kijkend naar 2024, laten de voorlopige CBS-cijfers voor de maanden januari tot en met november een daling van het aantal overnachtingen zien. Het voorlopige totaal tot en met november 2024 is 12,8 miljoen overnachtingen, 2% minder dan in dezelfde periode in 2023. Overigens zal het aantal overnachtingen in 2024 nog altijd hoger uitkomen dan in 2022 of bijvoorbeeld 2019. 2023 was een uitzonderlijk goed toeristisch jaar. Als we verder inzoomen op de cijfers, kunnen we beter duiden waarom we in 2024 een daling zien ten opzichte van 2023.

Het CBS noteerde in de maanden april, juni en juli 2024 een forse daling van het aantal overnachtingen. In alle overige maanden was er sprake van een kleine groei. Deze drie maanden werden door het KNMI alle drie als zeer nat aangeduid, vanwege de bovengemiddelde regenval. De daling in overnachtingen in 2024 was met name zichtbaar op Zeeuwse campings. Daarmee werd de toename van kampeernachten uit 2023 weer helemaal teniet gedaan. Opmerkelijk is dat campings elders langs de Nederlandse kust een toename in overnachtingen zagen. Het weer kan dus niet de enige verklaring zijn voor de

daling. Hotels en huisjesterreinen (met vakantiewoningen of verhuurchalets) zagen in 2024 een toename van het aantal overnachtingen. Voor hotels was dit een voortzetting van de groei uit 2023, voor huisjesterreinen betekende dit het hervatten van de groei na een jaar van stagnatie in 2023.

HERKOMST VERBLIJFSBEZOEKERS

Volgens de CBS-cijfers komt 97% van de verblijfsbezoekers in Zeeland uit Nederland, Duitsland of België. Iets minder dan de helft (46%) komt uit Nederland. Noord-Holland is de enige Nederlandse provincie waar het aandeel Nederlandse gasten lager is dan in Zeeland. Op de binnenlandse vakantiemarkt heeft Zeeland dan ook een klein marktaandeel. Slechts 7% van alle binnenlandse overnachtingen vindt plaats in Zeeland. Qua overnachtingen van buitenlandse gasten is het andersom. Op de Duitse markt is Zeeland de tweede provincie in Nederland, na Noord-Holland. Op de Belgische markt heeft Zeeland zelfs de nummer één-positie binnen Nederland. Voor overige herkomstlanden speelt Zeeland geen rol van betekenis.

Tabel 1 – Top-3 provincies op basis van overnachtingen per herkomstland in 2023 (bron: CBS)

	Nederland	Duitsland	België	Overig buitenland
1.	Noord-Holland (12,2 miljoen)	Noord-Holland (7,1 miljoen)	Zeeland (1,3 miljoen)	Noord-Holland (18,0 miljoen)
2.	Gelderland (12,1 miljoen)	Zeeland (5,9 miljoen)	Noord-Brabant (1,1 miljoen)	Zuid-Holland (3,2 miljoen)
3.	Noord-Brabant (9,9 miljoen)	Zuid-Holland (4,0 miljoen)	Limburg (1,0 miljoen)	Noord-Brabant (1,3 miljoen)
...				
8.	Zeeland (5,9 miljoen)			Zeeland (0,3 miljoen)

VERBLIJFSBEZOEK PER GEMEENTE

Op basis van onze eigen analyses kunnen we ook het aantal overnachtingen per Zeeuwse gemeente inzichtelijk maken. Voor gemeenten die geen toeristenbelasting of watertoeristenbelasting heffen, is het aantal overnachtingen geraamd op basis van de omvang van het aanwezige verblijfsaanbod en overnachtingscijfers in vergelijkbare gemeenten. Voor eigenaren van tweede woningen, jaar- en seizoenplaatshouders op campings en booteigenaren met een vaste ligplaats wordt gerekend met een gemiddeld aantal overnachtingen per jaar, gebaseerd op ons onderzoek naar vaste gasten in Zeeland uit 2022.

De gegevens voor 2023 laten een wisselend beeld zien voor de verschillende gemeenten. Ongeveer de helft van de gemeenten noteert een lichte groei, de andere helft ziet een – soms flinke – daling van het aantal overnachtingen. Kijkend naar een periode van vijf jaar (2023 ten opzichte van 2019) is zichtbaar dat het verblijfsbezoek in alle gemeenten is toegenomen. Daarbij groeiden de overnachtingen in de binnenlandse gemeenten harder (+20%) dan aan de kust (Noord-Beveland, Schouwen-Duiveland, Sluis en Veere; +9%).

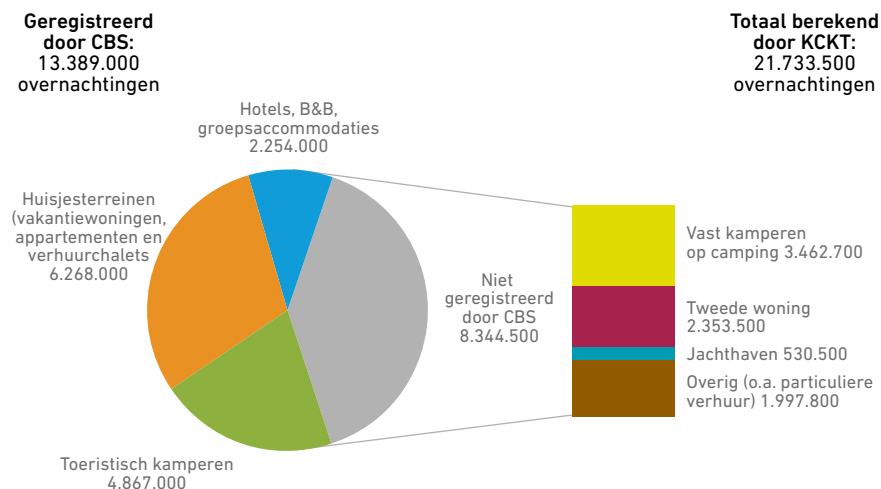
Figuur 2 – Overnachtingen per gemeente (bron: KCKT)

VERBLIJFSBEZOEK NAAR ACCOMMODATIETYPE

Zoals eerder benoemd, brengt het CBS alleen de overnachtingen in geregistreerde toeristische accommodaties in beeld. Aanvullend raamt het KCKT de overnachtingen van vaste gasten op campings en in tweede woningen, in jachthavens en in kleine (veelal particulier verhuurde) accommodaties.

Figuur 3 – Overnachtingen naar accommodatietype (bron: CBS en KCKT)

In Zeeland werden in 2023 veruit de meeste overnachtingen doorgebracht op huisjesterreinen, in vakantiewoningen, appartementen en verhuurchalets: 6,3 miljoen. Toeristisch kamperen is nummer twee met 4,9 miljoen overnachtingen. Het derde meest gekozen accommodatietype is het vast kamperen op campings, in een eigen stacaravan op een jaarplaats of in een kampeermiddel op een seizoenplaats.

Vraag naar jaar- en seizoenplaatsen

De markt van jaar- en seizoenplaatsen is in heel Nederland volop in beweging, vooral doordat diverse campings een herontwikkeling doormaken en daarbij deze plaatsen vaak vervallen. Voor ondernemers is de winstgevendheid van toeristische kampeerplaatsen of verhuur-eenheden, zoals chalets of huisjes, groter. Ook in Zeeland zijn er jaarlijks enkele campings die afscheid nemen van (een deel van) hun vaste gasten.

Velen hebben de indruk dat de doelgroep voor jaar- en seizoenplaatsen sterk vergrijst en daarmee ook langzaam kleiner wordt. Daarom hebben we in 2024 nader onderzoek gedaan naar deze markt. Door interviews met ruim vijftig campings in Zeeland kregen we een beeld van de huidige jaar- en seizoenplaatshouders én van het marktpotentieel. Dit beeld is verkregen door te vragen naar het aantal aanvragen en eventuele wachtlijsten. Daaruit bleek dat er nog altijd veel interesse in seizoen- en jaarplaatsen is. Campings ontvangen veel aanvragen van gasten van allerlei leeftijden en nationaliteiten. De leeftijdsgroep van 50 jaar of ouder is de grootste groep die interesse heeft in een seizoen- of jaarplaats. Kijkend naar herkomstland komen de aanvragen vooral van gasten uit Duitsland. Op basis van dit [onderzoek](#) blijkt dat deze markt nog altijd springlevend is.

PROGNOSE VERBLIJFSBEZOEK IN 2035

KCKT heeft in samenwerking met CELTH en het Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen een prognose gemaakt van de verwachte ontwikkeling van het [verblijfsbezoek tot 2035](#). Uitgangspunt hierbij waren de door het CBS geregistreeerde gasten in toeristische accommodaties.

In 2035 telt Nederland naar verwachting 61 miljoen geregistreeerde verblijfs-gasten. Dit zijn 12 miljoen meer gasten dan in 2023 (+24%), jaarlijks komen er gemiddeld één miljoen gasten bij. Het aantal binnenlandse verblijfs-gasten groeit met 13% naar 33 miljoen. Deze groei is sterker dan eerder werd verwacht in Perspectief 2030. Het aantal internationale gasten groeit naar 28 miljoen in 2035 (+39%). Dit ligt onder de verwachting in Perspectief 2030. Voor de meeste herkomstlanden gaat de groei minder snel dan in de periode voor de coronapandemie.

Van deze prognose is een doorvertaling op provinciaal niveau gemaakt. Voor Zeeland geldt dat het verblijfsbezoek minder snel zal groeien dan landelijk. Verwacht wordt dat Zeeland op de binnenlandse markt wat achterblijft: +11% in plaats van +13%. Het aantal internationale gasten in Zeeland zal naar verwachting met 24% toenemen, minder snel dan de landelijke prognose van +39%. Dit komt vooral omdat de groei van de buitenlandse markt landelijk wordt aangejaagd door gasten uit Midden- en Zuid-Europa en uit Azië. Dit zijn herkomstlanden die de weg naar Zeeland nog maar beperkt weten te vinden. Belangrijk herkomstland voor Zeeland is en blijft Duitsland, dat echter een veel meer gematigde groei zal laten zien. België, ook belangrijk voor Zeeland, laat wel een wat grotere groei zien en Zeeland behoort daarbij tot de favoriete bestemmingen. Al met al is de verwachting dat Zeeland in 2035 uitkomt op ruim 3,5 miljoen geregistreeerde gasten, 18% meer dan in 2023.

Hoewel deze prognose waardevolle inzichten biedt voor beleidsontwikkeling, is het geen exacte voorspelling van toekomstige bezoekersaantallen. Lange-termijnprognoses hebben nu eenmaal beperkingen. Ze kunnen bijvoorbeeld geen rekening houden met kortetermijnfactoren als weersomstandigheden of veranderingen in prijzen. De prognose is daarom vooral een indicatie van de algemeen verwachte ontwikkeling van het toerisme naar Nederland.

WIE ZIJN DE VERBLIJFSBEZOEKERS VAN DE TOEKOMST?

Naast inzicht in het verwachte aantal verblijfsbezoekers, heeft KCKT in samenwerking met het European Tourism Futures Institute van NHL Stenden ook onderzoek gedaan naar de wensen en voorkeuren van deze toekomstige bezoekers. Dit onderzoek bestond allereerst uit een analyse van de ontwikkeling van het Zeeuws toerisme in de afgelopen twee eeuwen. Daaruit bleek dat de bereikbaarheid van de bestemming Zeeland en de koopkracht en vrije tijd van gasten in de eerste 1,5 eeuw bepalend waren voor de ontwikkeling van het toerisme naar Zeeland. In de laatste decennia stonden vooral innovatie en aanbodvernieuwing en -uitbreiding centraal, aangestuurd door veranderende behoeften van gasten.

Kijkend naar trends en ontwikkelingen tot 2040, is zichtbaar dat de bevolking in de voor Zeeland belangrijke herkomstlanden groeit en verandert: een vergrijzende en steeds meer diverse samenleving, met o.a. meer alleenwonenden. Er vindt een verschuiving plaats in generaties: de babyboomgeneratie zal tegen 2040 plaatsmaken voor de generaties Y, Z en Alpha. Deze generaties hebben andere vakantievoorkeuren. Ze zijn opgegroeid met alle technologische en digitale mogelijkheden en verwachten dat dit ook optimaal benut wordt in hun vakantie-ervaring. Het leven in een verder verstedelijkende wereld zorgt ervoor dat men tijdens de vakantie op zoek gaat naar natuurbeleving en verblijf in het groen.

In het [rapport 'Gast van de toekomst'](#) zijn alle stappen van het onderzoek na te lezen en wordt een beeld van 2040 geschetst: 'wie is de gast?', 'wat wil de gast?' en 'wat doet de gast?'. Dit wordt aangevuld met een korte beschrijving van de voornaamste uitdagingen voor Zeeland als vakantiebestemming.

Leefstijlen als hulpmiddel voor ondernemers

'Zoveel mensen, zoveel wensen' is een veelgehoorde uitdrukking. Toch zijn er ook in de wensen van gasten een aantal hoofdgroepen te herkennen. De Leefstijlvinder Vakantie en Vrije Tijd onderscheidt op basis van onderzoek zeven verschillende leefstijlen, die beschrijven wat mensen willen doen in hun vrije tijd of op vakantie en hoe deze wensen van elkaar verschillen. Dit helpt om te snappen wat mensen belangrijk vinden en hoe ze keuzes maken voor hun vrije tijd en vakanties. De een zoekt rust en ontspanning, terwijl de ander houdt van drukte en avontuur. Mensen hebben vaak een voorkeur voor een bepaalde leefstijl, maar kunnen ook kenmerken van meerdere leefstijlen hebben. KCKT heeft een **praktische gids** gemaakt, met informatie over de zeven verschillende leefstijlen in Nederland en allerlei concrete én Zeeuwse voorbeelden. Daarmee kunnen ondernemers en beleidsmakers nog beter inspelen op de wensen van de gasten die zij willen aantrekken.

Leefstijlen als hulpmiddel voor spreiding bezoek aan natuurgebieden

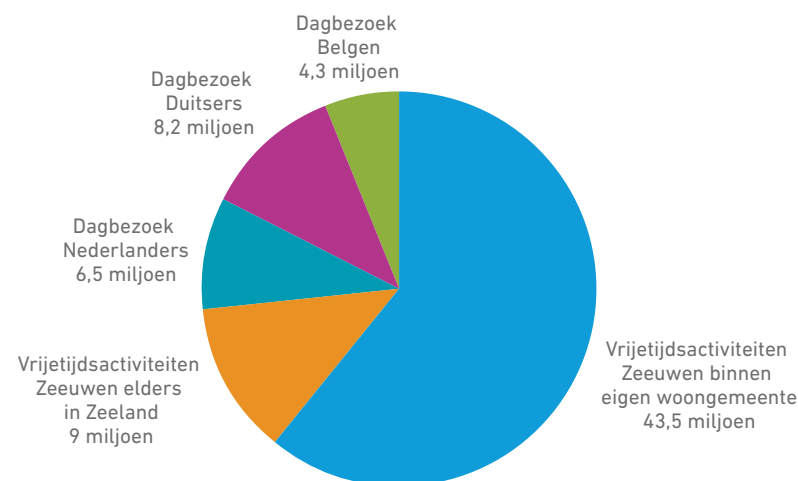
De terreinbeherende organisaties in Zeeland willen bezoekers beter spreiden over de Zeeuwse natuurgebieden. Maar wat zijn de behoeften van de bezoekers en hoe goed sluiten de gebieden daarop aan? Voor Zeeland heeft KCKT onderzocht hoe de Leefstijlvinder terreinbeherende organisaties kan ondersteunen. Dit resulteerde in een praktisch stappenplan waarmee zij zelfstandig aan de slag kunnen. Het stappenplan is getest in de natuurgebieden Het Verdrongen Land van Saeftinghe en Oranjezon, samen met de betrokken terreinbeheerders. Het stappenplan en de onderzoeksresultaten zijn beschikbaar in [dit rapport](#).

Dagbezoek in Zeeland

Naast verblijfstoeristen ontvangen we als provincie jaarlijks ook veel dagbezoekers. Hierbij kan onderscheid worden gemaakt tussen bezoekers die van buiten de provincie een dagbezoek aan Zeeland brengen en de Zeeuwen zelf die allerlei vrijetijdsactiviteiten ondernemen in hun eigen provincie. Informatie verzamelen over dagbezoekers is een uitdaging. Deze bezoekers overnachten namelijk thuis en worden daardoor nergens geregistreerd. Daarom hebben we gebruik gemaakt van twee landelijke onderzoeken naar dagbezoek en vrijetijdsbesteding: het Nederlands VrijeTijdsOnderzoek (NVT0) 2022/23¹ van NBTC en het Onderzoek Inkomend Dagbezoek (OID) 2021/2022 van NBTC.

Zeeuwen ondernemen jaarlijks zo'n 43,5 miljoen vrijetijdsactiviteiten in hun eigen woongemeente: gemiddeld twee activiteiten van minimaal 1 uur per week. Daarnaast ondernemen Zeeuwen nog eens 9 miljoen vrijetijdsactiviteiten elders in Zeeland. Nederlanders uit andere provincies bezoeken Zeeland zo'n 6,5 miljoen keer voor een dagbezoek. Vanuit Duitsland worden zo'n 8,2 miljoen dagbezoeken aan Zeeland gebracht en vanuit België zo'n 4,3 miljoen.

Figuur 4 – Dagbezoek en vrijetijdsgedrag in Zeeland (bron: NVT0 en OID)

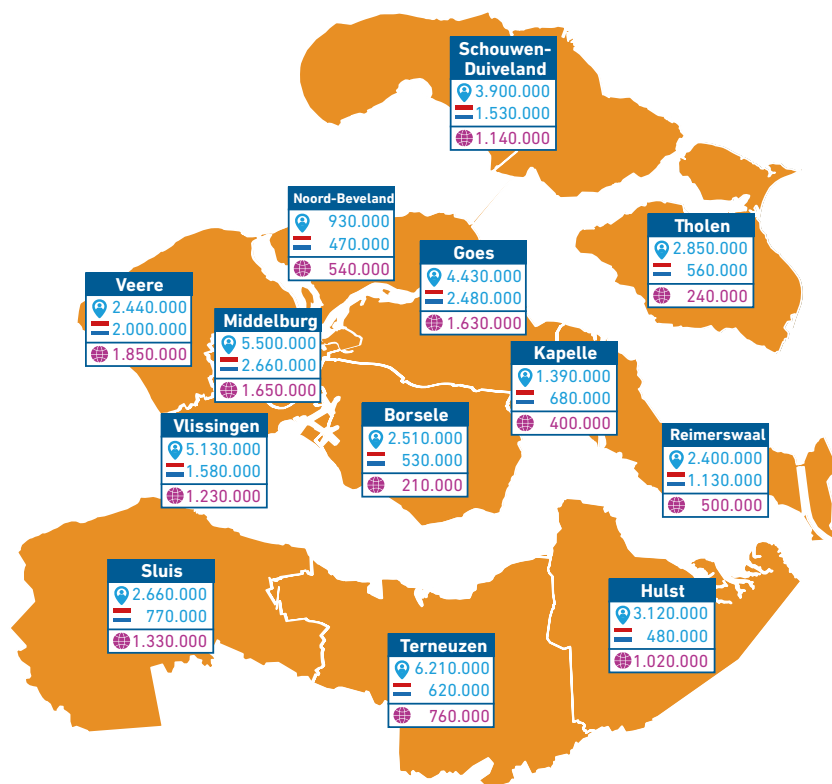

¹ De cijfers van het NVT0 zijn afgelopen jaar gecorrigeerd, waardoor de getoonde cijfers afwijken van eerdere cijfers in de Kennisupdate JAAR 2023.

REGIONALE SPREIDING VAN HET DAGBEZOEK

Aangezien inwoners het merendeel van hun vrijetijdsactiviteiten binnen de eigen gemeente ondernemen, vinden ook veel vrijetijdsactiviteiten plaats in gemeenten met hoge inwoneraantallen. Dit is zichtbaar in de Zeeuwse steden. Voor vrijetijdactiviteiten van overige Zeeuwen (uit andere gemeenten) en dagbezoekers uit binnen- en buitenland wordt de top-3 gevormd door de gemeenten Middelburg, Goes en Veere.

Figuur 5 – Dagbezoek en vrijetijdsgedrag in de Zeeuwse gemeenten (bron: raming KCKT)

- Vrijetijdsactiviteiten van eigen inwoners binnen de eigen gemeente (raming o.b.v. het NVT0 2023)
- Vrijetijdsactiviteiten overige Zeeuwen & Nederlanders (o.b.v. NVT0 2023)
- Dagbezoeken uit België en Duitsland (raming o.b.v. OID 2022 en NVT0 2023)

Zeeuws Vrijetijdsonderzoek

Hoewel bezoekers vaak centraal staan in onderzoeken omtrent vrije tijd, maken juist ook veel inwoners gebruik van vrijetijdsvoorzieningen. Zeeuwen ondernemen zo'n 54 miljoen vrijetijdsactiviteiten in hun eigen provincie. Het is dus van groot belang om meer te weten over de wensen en verwachtingen van onze inwoners. Aanvullend op het Nederlands Vrijetijdsonderzoek heeft KCKT daarom onderzoek gedaan naar het vrijetijdsgedrag van Zeeuwen.

Het **Zeeuws Vrijetijdsonderzoek** biedt inzicht in de vrijetijdsactiviteiten die Zeeuwen buitenshuis ondernemen, waar zij dat doen, hoe vaak en in welk type omgeving. Daarnaast vroegen we inwoners hoe zij het vrijetijdsaanbod in hun regio beoordelen, of zij bepaalde voorzieningen missen en of zij wel eens informatie opzoeken over het vrijetijdsaanbod. Het rapport Zeeuws Vrijetijdsonderzoek bevat uitkomsten voor Zeeland als geheel en een uitsplitsing naar regio voor de Bevelanden, Schouwen-Duiveland & Tholen², Walcheren en Zeeuws-Vlaanderen.

Zeeuwen zijn best tevreden over de vrijetijdsvoorzieningen in hun eigen provincie: zij beoordelen deze met een 7,4. Inwoners van Walcheren zijn het meest tevreden (7,6) en inwoners van Zeeuws-Vlaanderen wat minder dan gemiddeld (7,1). Het meest tevreden zijn inwoners over de voorzieningen voor ontspannen op het strand en in de duinen en het minst tevreden zijn zij over het aanbod van dagattracties. Bijna de helft van de Zeeuwen mist voorzieningen voor specifieke doelgroepen; een vijfde noemt daarbij specifiek voorzieningen voor jongeren. In de rapportage beschrijven deelnemers aan het onderzoek verbeterpunten en wensen.

² De gemeenten Schouwen-Duiveland en Tholen zijn samengevoegd in de analyse omdat de steekproef per gemeente niet voldoende was.

Inzicht in drukte aan de hand van GPS-data

Op de voorgaande pagina's is veel geschreven over het aantal overnachtingen en dagbezoeken in Zeeland. Die cijfers geven nog geen inzicht in drukte. Drukke – het aantal mensen op een bepaalde locatie – varieert in tijd en per locatie. Drukke wordt overigens niet alleen veroorzaakt door verblijfstoeristen of dagbezoekers, ook inwoners maken hier deel van uit.

Objectieve en complete metingen van drukte zijn voor de meeste toeristisch-recreatieve bestemmingen, in binnen- en buitenland, een enorme uitdaging. Dergelijke data is op lokaal niveau momenteel namelijk amper (openbaar) beschikbaar. Om toch enig inzicht te geven in drukte, analyseert KCKT drukteschattingen van dataleverancier Resono. Dit zijn schattingen, op basis van GPS-data van appgebruikers, voor 26 toeristische locaties in Zeeland. Met deze data kan inzicht worden geboden in de patronen in drukte door het jaar heen, maar bijvoorbeeld ook in de mate van herhaalbezoek. De [analyses van drukte](#) over de periode 2022-2023 en 2023-2024 zijn inmiddels gepubliceerd. Ook in de komende periode blijven we deze data benutten voor o.a. Zeeuwse overheden, natuurorganisaties en het Interreg Vlaanderen-Nederland project (Be)Leefbare Schelde.

4 ZEEUWSE VRIJETIJDSECTOR: HET AANBOD

Aan de aanbodzijde doet KCKT onderzoek naar de omvang en de ontwikkeling van het Zeeuwse logies- en vrijetijdsaanbod, als basisinformatie voor beleid en management in de vrijetijdssector. Daarnaast doet KCKT onderzoek naar transities in de samenleving - zoals energie en klimaat - en de wijze waarop aanbieders in de vrijetijdssector hiermee om kunnen gaan.

Logiesaanbod in Zeeland

Sinds enkele jaren beheert KCKT een database met toeristische verblijfsaccommodaties in de provincie Zeeland. Deze database biedt een totaalbeeld van alle toeristische accommodaties: van hotel tot camping, van tweede woning tot bungalowpark. Door deze data periodiek te actualiseren kan de ontwikkeling in het toeristisch verblijfsaanbod in Zeeland continu worden gevolgd. De data zijn online te raadplegen via een dashboard. Dit dashboard maakt inzichtelijk hoeveel eenheden en slaapplekken er zijn per accommodatietype, per gemeente of per woonplaats. Op deze manier kunnen beleidsmakers, ondernemers en onderzoekers zelf actuele gegevens raadplegen over het accommodatieaanbod in Zeeland.

Momenteel telt de provincie Zeeland ongeveer 84.000 toeristische verblijfs-eenheden. Bijna een kwart zijn toeristische kampeerplaatsen (ca. 20.000). Ruim een vijfde betreft vakantiehuizen (ca. 18.000), die verhuurd worden of tweede woningen zijn voor eigen gebruik. Nog eens een vijfde zijn jaarplaatsen met stacaravans op campings (ca. 17.500). Het aantal jaarplaatsen staat onder druk door de herontwikkeling van diverse campings. Onze tijdreeks is nog te kort om dit goed in beeld te brengen, maar de tendens is wel zichtbaar.

Los van het type eenheden, kan ook naar de aard van het aanbod worden gekeken. Hierbij maken we onderscheid tussen toeristische bedrijven, agrarische bedrijven met logiesverhuur als nevenfunctie en particulieren. 70% van de logieseenheden in Zeeland wordt aangeboden door toeristische bedrijven. Bijna 10% van het aanbod bevindt zich op agrarische bedrijven. Dan blijft er nog 20% van het aanbod over, namelijk aanbod dat in het bezit van particulieren is. Dit gaat deels om het bezit van accommodaties voor eigen gebruik (tweede woningen) en deels om verhuur van woningen, appartementen en kamers (B&B). Het onderscheid tussen eigen gebruik en verhuur kunnen we helaas niet goed maken. Wel weten we dat iets meer dan de helft van

deze accommodaties is geconcentreerd op huisjesparken zonder centrale verhuur. De rest bevindt zich in de bebouwde kom of zijn losse eenheden in het buitengebied.

De spreiding van het aantal eenheden over de provincie Zeeland is zichtbaar in figuur 6. Dit is een heatmap, waarbij hoe donkerder blauw, hoe hoger de concentratie eenheden in dat gebied is. Geheel in lijn der verwachting is het logiesaanbod geconcentreerd aan de Zeeuwse Noordzeekust, waarbij het kustgebied op de Kop van Schouwen de hoogste dichtheid in het aantal eenheden heeft.

De database logiesaccommodaties wordt regelmatig bijgehouden en de meest actuele versie is te raadplegen op onze [website](#). In 2025 wordt deze database weer grondig geactualiseerd om in de toekomst de meest actuele data te kunnen blijven weergeven. Ook wordt de Zeeuwse database dan gekoppeld aan de recent tot stand gekomen landelijke database logiesaccommodaties.

Figuur 6 – Spreiding logiesaccommodaties in Zeeland (bron: KCKT)

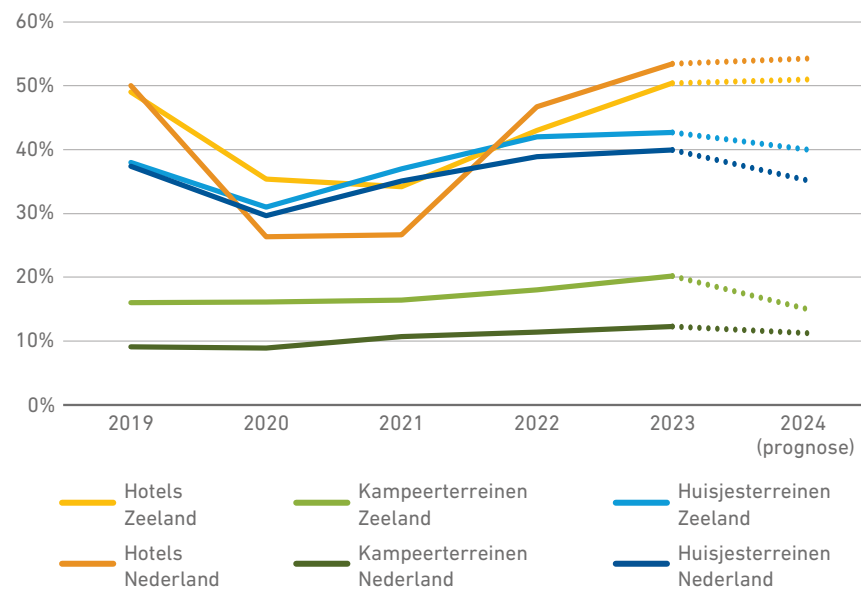

VITALITEIT LOGIESAANBOD

Zicht op de omvang en spreiding van het aanbod is de basis qua kennis, maar zicht op de vitaliteit van het aanbod is minstens zo relevant. Met vitaliteit wordt dan vaak bedoeld op de economische gezondheid en toekomstbestendigheid. Helaas zijn er tot op heden weinig data beschikbaar om dit goed en structureel in beeld te brengen. Een relevante graadmeter is de bezettingsgraad. Logiesverstrekkers berekenen de bezetting per te verhuren eenheid – per kamer, per kampeerplaats of per huisje. KCKT heeft echter geen inzicht in deze data en kan daarom alleen een grof beeld schetsen met een slaappleatsbezettingsgraad. Deze kan worden berekend door het aantal overnachtingen te delen door de beschikbare capaciteit (aantal slaappleatsen). Deze slaappleatsbezettingsgraad geeft altijd een wat vertekend en te laag beeld. Immers, wanneer 2 personen een 4-persoonshuisje boeken, dan is de slaappleatsbezetting slechts 50%, maar het huisje is volledig bezet: de andere bedden kunnen niet meer verhuurd worden. Vooral op kampeer- en huisjesterreinen is de slaappleatsbezetting daarom slechts een indicatie en is de bezetting in de praktijk hoger. Ondanks deze kanttekeningen geeft de slaappleatsbezettingsgraad wel een beeld van de situatie, vooral als deze meerdere jaren achter elkaar wordt gevolgd en/of wordt vergeleken met landelijke cijfers.

Figuur 7 toont de slaappleatsbezettingsgraad voor de jaren 2019 tot en met 2023. De figuur bevat ook een prognose voor 2024, gebaseerd op de voorlopige cijfers van het CBS tot en met november 2024. Hieruit blijkt dat Zeeuwse hotels meestal een lagere slaappleatsbezetting hebben dan gemiddeld in Nederland. Uitzondering waren de 'coronajaren', waarin de Zeeuwse hotels minder last hadden van het wegvallen van zakelijke gasten en internationale toeristen. In 2024 zal de bezetting naar verwachting wat verder stijgen, in Zeeland en in Nederland als geheel. De Zeeuwse huisjesterreinen - met vakantiewoningen en verhuurchalets - kennen vaak een wat hogere slaappleatsbezetting dan gemiddeld in Nederland. In 2024 lijkt de bezetting zowel in Zeeland als landelijk te dalen, waarbij de daling in Zeeland minder sterk lijkt te zijn dan elders in het land. Zeeuwse kampeerterreinen hebben al jaren een hogere slaappleatsbezetting dan hun collega's elders in Nederland. Hoewel de slaappleatsbezetting in Zeeland in 2024 naar verwachting behoorlijk daalt, blijft deze dan nog altijd boven het landelijke gemiddelde.

Figuur 7 – Slaappleatsbezettingsgraad logiesaccommodaties (bron: CBS, bewerking KCKT)

Bovengenoemde cijfers hebben betrekking op de afgelopen periode en geven slechts een indicatief beeld. In de toekomst zouden we ontwikkelingen in de markt graag eerder signaleren zodat we overheden en ondernemers hier sneller over kunnen informeren. Daarom zetten we in 2025 in op het creëren van actueel inzicht in de bezettingen door middel van koppelingen met reserveringssoftware van logiesbedrijven.

MARKTONTWIKKELINGEN

Ontwikkelingen in het logiesaanbod werden de afgelopen tien jaar sterk gestimuleerd vanuit de vastgoedmarkt. Mede door de lage spaarrentes was de aankoop van recreatief vastgoed een aantrekkelijke belegging. Bij het ontwikkelen van hotels en vakantieparken was er daardoor óók een sterke focus op financieel rendement en niet alleen op gastvrijheid en beleving. Inmiddels is er volgens experts sprake van een kentering. Voor beleggers in recreatiewoningen was 2023 een lastig jaar door een verhoogde overdrachtsbelasting, een hogere hypotheekrente en een wijziging in de belasting in box-3 waardoor belasting moet worden betaald over de waarde van de woning.

Het aantal verkochte recreatiewoningen in Nederland is in 2023 dan ook flink gedaald: een derde minder dan in 2022 en het laagste aantal in zeven jaar (NVM, 2024). In Zeeland bleef het aantal transacties in 2023 weliswaar nog op peil, maar het aanbod van recreatiewoningen werd fors groter dan in voorgaande jaren. Wel behoorden de prijzen nog altijd tot de hoogste van Nederland.

Naast de markt voor recreatiewoningen is er ook het segment van gehele recreatiebedrijven. De generatie die de sector groot heeft gemaakt, is nu toe aan hun pensioen. Door het landelijke gebrek aan ruimte voor nieuwvestiging en uitbreiding wordt de waarde van recreatiebedrijven steeds hoger. Gecombineerd met de hoge investeringsdruk, vanwege het up-to-date houden van het aanbod, digitalisering, energietransitie, klimaatadaptatie enzovoorts, is bedrijfsovername zeer kostbaar en complex. Er is niet altijd bedrijfsopvolging in de familie mogelijk. Dit zorgt er o.a. voor dat steeds meer bedrijven worden overgenomen door internationale ketens. Hun bedrijfsmodel is vaker gericht op een combinatie van de verkoop en verhuur van recreatief vastgoed. Voor gasten betekenen deze ketens een bepaalde vorm van zekerheid: vakantie vieren op verschillende plaatsen waarbij je vooraf weet waar je aan toe bent, want het concept en serviceniveau zijn gestandaardiseerd. Deze ketenvorming was bij hotels al tientallen jaren aan de gang, werd gevolgd door bungalowparken en is nu ook zichtbaar bij campings. Deze ketens hebben meestal minder binding met de regio, waardoor de maatschappelijke rol – bijvoorbeeld in relatie tot regionale opgaven – vaak in mindere mate wordt vervuld.

Campers zijn nog altijd mateloos populair. In 2024 werd de 200.000e camper op een Nederlands kenteken gezet. In een periode van acht jaar is het aantal campers in Nederland verdubbeld. En ook de caravan is herontdekt. Het totale aantal caravans in Nederland daalde de laatste 20 jaar geleidelijk, onder andere ten gunste van het groeiend aantal campers. Afgelopen jaar is die daling echter gestopt en nam het aantal caravans weer toe. Op 1 januari 2025 stonden 422.903 caravans geregistreerd, enkele honderden meer dan een jaar eerder (BOVAG, 2025).

Ondanks de toegenomen populariteit van kamperen, moeten kampeerplaatsen steeds vaker plaatsmaken voor verhuuraccommodaties in de vorm van (tiny) huisjes, glampingtenten, pipowagens en andere tussenvormen. Hierdoor kan een nieuwe doelgroep kennismaken met het buiten leven tijdens de vakantie.

Aangewakkerd door een steeds drukker dagelijks leven en een grotere wens voor beleving en avontuur van nieuwe generaties lokt de 'natuur' nog meer dan anders. Daardoor groeit het kamperen op kleinschalige plekken met weinig voorzieningen. Zo zien de natuurkampeerterreinen al een aantal jaren een toename van bezoekers. Stichting De Groene Koepel meldde dat in 2024 het record van 80.000 verkochte Natuurkampeerkaarten werd behaald, de kaart waarmee mensen mogen kamperen op alle Natuurkampeerterreinen. Ook het kamperen bij particulieren en op micro-campings is in opmars. Een bijzondere trend betreft themacampings: kleine campings die heel bewust kiezen voor een bepaald soort kampeerder en zich daarop focussen (Kampeermeneer, 2025). Zo zijn camping die retraites, mindfulness en meditatie aanbieden de afgelopen twee jaar in opkomst.

DE ROL VAN ONLINE VERHUURPLATFORMS

Verhuurplatforms spelen een belangrijke rol in de markt voor logies-accommodaties. Bijna de helft van de Nederlanders van 18 jaar en ouder boekte in de afgelopen drie jaar een vakantie via een vakantieplatform (Multiscope, 2024). Dat zijn 7,2 miljoen Nederlanders. 'Aanbod', 'gemak' en 'prijs' zijn de redenen waarom mensen voor een bepaald vakantieplatform kiezen.

Aan de aanbodzijde worden verhuurplatforms gebruikt door zowel reguliere toeristische bedrijven (hotels, vakantieparken, campings) als particuliere verhuurders. Voor de professionele aanbieders zijn verhuurplatforms extra verkoopkanalen, die miljoenen potentiële klanten bieden in ruil voor commissie. Voor particuliere verhuurders betekenen deze platforms makkelijke toegang tot een enorm klantenpotentieel, meeliften op geavanceerde techniek en marketing en aanzienlijke omzetresultaten.

Een [analyse van het aanbod in Zeeland op Airbnb en Vrbo](#) liet zien dat 59% van de aangeboden accommodaties in 2022 regulier aanbod bij toeristische bedrijven betrof. De bezettingsgraad van de aangeboden accommodaties in Zeeland is in vergelijking met andere bestemmingen hoog. De bezetting van particuliere accommodaties en accommodaties van reguliere toeristische aanbieders is vergelijkbaar hoog, wat betekent dat het particuliere aanbod vrijwel even intensief wordt gebruikt als het reguliere aanbod.

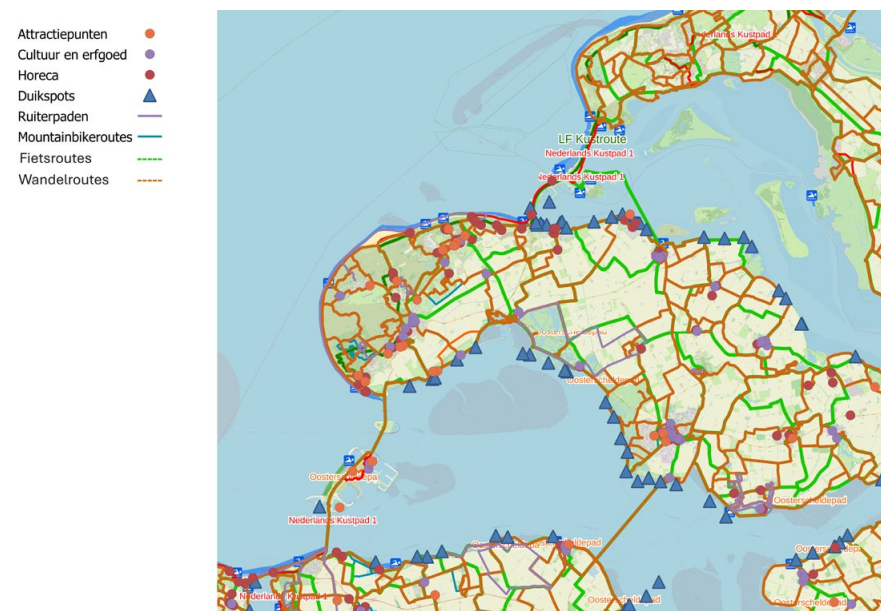
Het Europese statistiekbureau Eurostat ontsluit data van Airbnb, Booking, Expedia Group en TripAdvisor en biedt zo inzicht in het aantal overnachtingen in particuliere verhuur via deze platforms. De Landelijke Data Alliantie maakte hiervan een [analyse voor Nederland](#). Zeeland telde volgens deze analyse 1,3 miljoen overnachtingen in particuliere accommodaties in 2023. Daarmee staat Zeeland op de derde plaats, na Noord- en Zuid-Holland. Het aantal overnachtingen in particuliere accommodaties is in Zeeland bijna verdubbeld ten opzichte van 2018. Middelburg heeft een verrassende nummer 5-positie in Nederland, na Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Haarlem en vóór steden als Utrecht, Maastricht en Eindhoven.

Inzicht in het vrijetijdsaanbod

Zoals in hoofdstuk 2 al beschreven, bezoekers komen niet naar Zeeland vanwege één enkel bedrijf, maar om het samenspel van omgeving, accommodaties en aanbod van vrijetijdsactiviteiten. In de afgelopen jaren heeft KCKT daarom gewerkt aan het in kaart brengen van het vrijetijdsaanbod. Het doel hiervan is om beter inzicht te krijgen in de aard, spreiding en omvang van het Zeeuwse, toeristisch relevante, vrijetijdsaanbod. Denk hierbij aan recreatieve routes (fietsen, wandelen, MTB, paardrijden), dagattracties, musea, natuurgebieden, stranden, horeca, detailhandel, et cetera.

In combinatie met data over het logiesaanbod en gegevens over de waardering en wensen van inwoners en bezoekers biedt de Database Vrijetijdsaanbod Zeeland inzicht in 'witte vlekken' in het Zeeuwse vrijetijdsaanbod. Zo draagt deze data bij aan het identificeren van kansen. Na een beperkte actualisatie van de data in 2024, wordt de Database Vrijetijdsaanbod Zeeland in 2025 volledig geactualiseerd ten opzichte van de eerste inventarisatie in 2022. Op verzoek kan KCKT analyses en kaarten maken van het vrijetijdsaanbod. Figuur 8 laat een voorbeeld zien van beschikbare informatie in de database.

Figuur 8 – Voorbeeldkaart met diverse vormen vrijetijdsaanbod (bron: KCKT)

Klimaatbestendigheid sector

Eén van de grote uitdagingen voor alle sectoren is de verandering van het klimaat. Ook de Zeeuwse vrijetijdssector moet zich hierop aanpassen. In 2024 heeft KCKT een nulmeting uitgevoerd om de [klimaatbestendigheid van de sector](#) in beeld te brengen. Doel was enerzijds om in beeld te brengen hoeveel kennis de sector heeft over klimaatverandering en anderzijds om na te gaan hoeveel klimaatbestendige maatregelen de sector al heeft genomen.

Meer dan de helft van de respondenten is zich bewust van de risico's van klimaatverandering en mogelijke klimaatmaatregelen. De meesten maken zich zorgen over klimaateffecten zoals wateroverlast, droogte en extreem weer. Hitte baart hen minder zorgen, ondanks dat men zegt de gevolgen van hitte al meerdere keren per jaar te ervaren.

Het onderzoek laat zien dat gebrek aan kennis het aantal genomen of geplande klimaatbestendige maatregelen beperkt. Respondenten kiezen vooral voor laagdrempelige maatregelen, die op korte termijn renderen. Mitigerende

maatregelen, gericht op bijvoorbeeld het besparen van energie of het reduceren van afval, zijn het meest populair. Adaptieve maatregelen, gericht op het beperken van overlast van de effecten van klimaatverandering, zijn vaak duurder, tijdsintensiever en leveren vaak niet direct iets op. Budget en (eigen) kennis en expertise zijn vaak doorslaggevend voor succesvolle implementatie, terwijl beperkt (eigen) budget, technische complexiteit en wet- en regelgeving het vaakst een belemmering vormen.

Ruim twee derde van de respondenten heeft plannen om de komende vijf jaar maatregelen toe te passen. De helft hiervan geeft aan hier graag ondersteuning bij te willen, zoals het verkrijgen van kennis en vaardigheden of toegang tot financiële middelen. De uitkomsten van het onderzoek zijn een belangrijke bouwsteen voor het verder stimuleren van klimaatbestendigheid in de Zeeuwse vrijetijdsector door overheden en Impuls Zeeland.

Duurzame waterrecreatie: de rol van booteigenaren

Net als in andere sectoren, is verduurzaming ook van belang in de waterrecreatie. In hoeverre zijn booteigenaren in Zeeland momenteel bezig met deze verduurzaming? Wat gaat er goed en waar hebben zij moeite mee? Hoe willen zij graag geholpen worden in deze transitie? Op deze vragen heeft KCKT afgelopen jaar antwoord gegeven. Tijdens het onderzoek is het begrip duurzaamheid opgeknipt in vijf thema's: elektrificatie (fossielvrij varen), minimalisering van het onderwater geluid, ecologisch verantwoord vaargedrag, brandstofefficiëntie en het verminderen van watervervuiling.

Veel respondenten staan positief tegenover verduurzaming en hebben al maatregelen getroffen, vooral wanneer deze naast duurzaamheid ook kostenbesparing of comfort opleveren. Denk aan zonnepanelen of vuilwatertanks. Investerings in een elektrische motor worden echter beperkt door technologische uitdagingen, zoals een beperkte actieradius en onvoldoende laadinfrastructuur in Zeeland. Daarnaast vormen de hoge kosten een belangrijk obstakel. Benieuwd naar alle inzichten of behoefte aan meer detail? Lees dan de volledige [rapportage](#).

5 ZEEUWSE VRIJETIJDSECTOR: IMPACT OP LEEFOMGEVING EN SAMENLEVING

Als het gaat om impact op leefomgeving en samenleving doet KCKT onderzoek naar de gevolgen van de vrijetijdssector. Deze kunnen positief of negatief zijn en hebben invloed op de economie, de samenleving en de leefomgeving. Met de verschillende onderzoeken hoopt KCKT bij te dragen aan het versterken van de positieve impact en het terugdringen van negatieve impact, om zo uiteindelijk de Zeeuwse ambitie 'toerisme in balans met de omgeving' te kunnen bereiken.

Is balans te meten?

Sinds de publicatie van 'Perspectief 2030. Bestemming Nederland' en het advies 'Waardevol toerisme' van de Raad voor de Leefomgeving en infrastructuur is er veel aandacht voor de zoektocht naar de balans tussen de lusten en lasten van toerisme. Veel regio's zijn daarom op zoek naar manieren waarop deze balans kan worden gemeten. KCKT is één van de pioniers op dit thema. In 2024 hebben we uitgebreid onderzoek gedaan naar de beste aanpak. Dit heeft geresulteerd in een voorlopige lijst van 20 indicatoren die iets zeggen over de omvang van de toerisme en over de impact op de economie, op inwoners en op natuur & milieu. Hoewel hiermee nog geen allesomvattend beeld van balans ontstaat, vormt dit een goed startpunt voor een gesprek over de staat van de bestemming. Met ingang van 2025 gaan we deze – en wellicht nog nieuwe – indicatoren gebruiken voor een dashboard over toerisme in balans in Zeeland.

Economische waarde van het vrijetijdsdomein

Zoals in hoofdstuk 2 beschreven, was de vrijetijdssector – met € 3,4 miljard uitgaven op jaarbasis en een directe werkgelegenheid bij toeristisch-recreatieve bedrijven van bijna 18.000 banen – een van de topsectoren voor de Zeeuwse economie in 2023. In een [rapportage over de economische waarde](#) van de sector wordt dit uitgebreid toegelicht. Hier focussen we op zowel de bestedingen als de werkgelegenheid.

De bestedingen zijn op hoofdlijnen op te delen in bestedingen aan accommodaties, horeca, winkels, uitstapjes en overige bestedingen. Het grootste deel van de bestedingen is gedaan in de horeca (ca. 38%) en winkels (ca. 31%). Ongeveer 14% van de bestedingen is direct bij verblijfsaccommodaties gedaan, ca. 11% aan uitstapjes en ca. 6% van de bestedingen zit in de categorie overig.

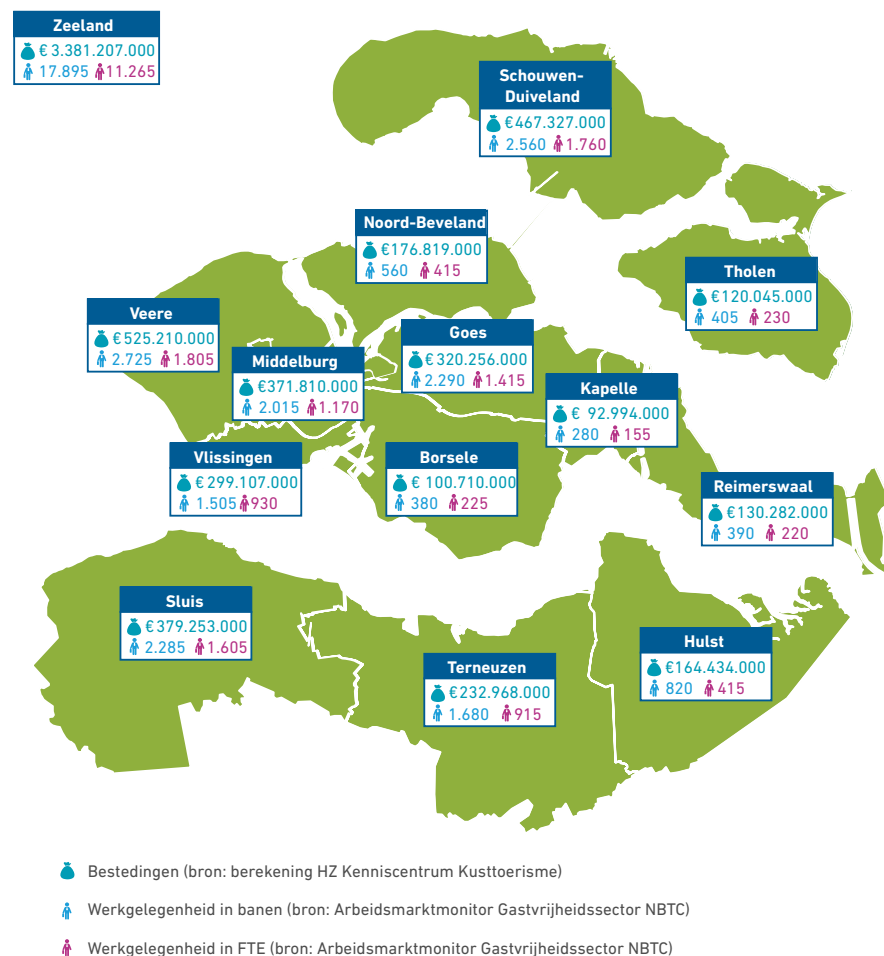
Een andere interessante vraag is waar in Zeeland het geld is uitgegeven. Het grootste deel van de bestedingen vond plaats in de kustgemeenten (Veere, Schouwen-Duiveland, Sluis en Noord-Beveland). Bijna 46% van de bestedingen is gedaan in deze gemeenten. Daarnaast is er relatief veel uitgegeven in de stedelijke gemeenten (Middelburg, Goes, Vlissingen, Terneuzen en Hulst): ruim 41% van de bestedingen. Hierbij ging het relatief vaak om uitgaven tijdens vrijetijdsactiviteiten door Zeeuwen.

Eenzelfde beeld komt naar voren wanneer we inzoomen op de verdeling van de werkgelegenheid bij toeristisch-recreatieve bedrijven over Zeeland: in de kustgemeenten en stedelijke gemeenten is de toeristisch-recreatieve werkgelegenheid het grootst. De gemeente Veere kent met ruim 2.700 banen de grootste toeristisch-recreatieve werkgelegenheid.

De toeristisch-recreatieve werkgelegenheid heeft zich de afgelopen jaren (2019-2023) sterk ontwikkeld. De coronapandemie heeft gezorgd voor een tijdelijke daling in de werkgelegenheid, maar in 2023 lag het aantal banen alweer ruim 4% hoger dan in 2019. Het totaal aantal banen in de Zeeuwse toeristisch-recreatieve sector was in 2023 circa 17.900. Dit is ongeveer 11% van alle banen in Zeeland. Toerisme en recreatie creëren echter ook veel banen buiten de eigen sector, bijv. in de detailhandel en bij toeleverende bedrijven zoals bouw, schoonmaak en zakelijke dienstverlening.

Figuur 9 – Economische waarde toerisme en vrije tijd in de Zeeuwse gemeenten
(bron: raming KCKT)

Inwoners en hun beleving van toerisme

Als onderdeel van het werken aan een bestemming in balans, is het belangrijk om te weten hoe inwoners tegen het toerisme aankijken. In opdracht van Zeeuwse overheden doet HZ Kenniscentrum Kusttoerisme hier sinds 2019 periodiek onderzoek naar. In samenwerking met gemeenten wordt een willekeurige selectie van inwoners uitgenodigd om een online vragenlijst in te vullen. Met behulp van een weging op kenmerken als leeftijd en woonkern, ontstaat een representatief beeld van de onderzoeksresultaten op gemeenteniveau. Aangezien de ervaring leert dat er grote verschillen zijn tussen woonkernen, schetsen we op verzoek van een gemeente ook een indicatief beeld op woonkernniveau.

Een aantal belangrijke inzichten uit de onderzoeken van de afgelopen jaren:

- Het percentage inwoners dat het toerisme steunt, ligt tussen de 50% en 70%;
- Een vijfde tot een derde van de inwoners staat neutraal tegenover het toerisme;
- Inwoners zien de economische waarde als het grootste voordeel van het toerisme;
- Overlast op het gebied van verkeer en parkeren is veruit de grootste ergernis;
- De mate waarin inwoners bepaalde voor- en nadelen ervaren en het toerisme steunen, verschilt aanzienlijk tussen de kust en het binnenland, maar ook tussen kernen onderling.

Op basis van de onderzoeken over de jaren heen is de eerste voorzichtige conclusie dat inwoners steeds meer nadelen en juist minder voordelen van het toerisme zien. Daarnaast maken met name aan de kust steeds meer inwoners zich zorgen over de toenemende drukte. Op sommige plekken leidt dit ertoe dat het draagvlak voor toerisme afneemt. De eerstvolgende editie van het onderzoek, die plaatsvindt in 2026, zal uitwijzen of er sprake is van een trend. Het is waardevol dat alle gemeenten daaraan meedoen, zodat we een compleet beeld op Zeeuws niveau hebben en bovendien een vergelijking kunnen maken tussen gemeenten onderling.

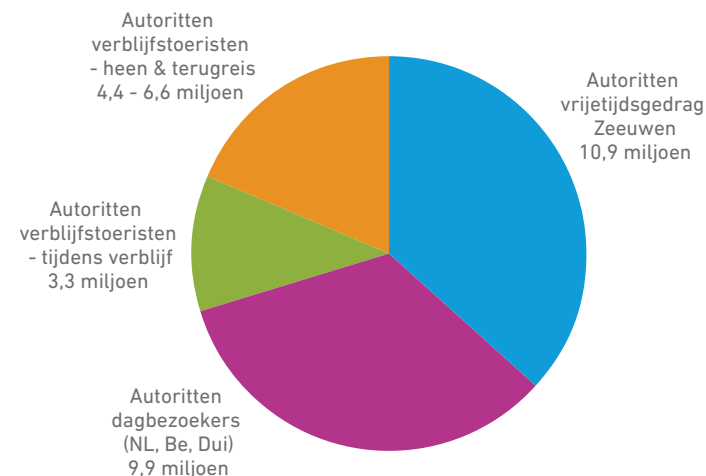
AAN DE SLAG VOOR INWONERS

Onze onderzoeksresultaten helpen overheden om gericht het gesprek aan te gaan en samen met inwoners, ondernemers en andere relevante partijen actie te ondernemen. Het gaat daarbij niet alleen om het zo veel mogelijk beperken van de nadelen van het toerisme, maar óók om het vergroten van de voordelen. Onder de noemer '**bewonersprofijt**' werkt een landelijke groep van bestemming management organisaties (DMO's) en kennisinstellingen al een tijdje aan dit onderwerp. HZ Kenniscentrum Kusttoerisme maakt daar deel van uit, om kennis te delen met andere regio's en op onze beurt hun kennis en ervaringen te benutten voor Zeeland. Uit deze samenwerking is ook een CELTH-project ontstaan dat verkent hoe het profijt dat inwoners van het toerisme ervaren in beeld gebracht kan worden. Het eindresultaat daarvan – een keuzetool – verschijnt in het voorjaar van 2025.

Toeristische mobiliteit

In hoofdstuk 3 is uitgebreid beschreven hoeveel overnachtingen, dagbezoeken en vrijetijdsactiviteiten er in Zeeland worden ondernomen. De auto is hierbij een veelgebruikt vervoermiddel. Er zijn meerdere redenen om het autogebruik te willen terugdringen; vanuit ecologisch perspectief (verminderen uitstoot), vanwege het vergroten van de verkeersveiligheid, vanwege het verminderen van overlast door inwoners en voor het vergroten van de beleving tijdens het bezoek. Tot nu toe was niet goed in beeld hoeveel autogebruik precies samenhangt met toerisme en vrijetijdsgedrag. Daarom heeft KCKT met behulp van bestaande databronnen een gefundeerde raming gemaakt van het aantal autoverplaatsingen dat gerelateerd is aan toerisme en vrijetijdsgedrag in Zeeland.

Figuur 10 – Autoritten in Zeeland gerelateerd aan toerisme en vrijetijdsgedrag
(bron: raming KCKT)

Figuur 10 laat zien dat inwoners van Zeeland zelf de meeste autoritten maken voor vrijetijdsactiviteiten: bijna 11 miljoen. Dagbezoekers uit binnen- en buitenland maken jaarlijks bijna 10 miljoen autoritten naar en vanuit Zeeland. Verblijfstoeristen maken zo'n 3,3 miljoen autoritten voor de reis naar en vanuit Zeeland. Tijdens hun verblijf maken ze naar schatting tussen de 4,4 en 6,6 miljoen autoritten. De verwachting is dat het autogebruik voor de heen- en terugreis naar Zeeland waarschijnlijk lastig te beïnvloeden is. Daarom is de ambitie om het autogebruik tijdens het verblijf terug te dringen.

In de rapportage '**Toeristische mobiliteit. Inzicht in vraag, aanbod en best practises.**' is het autogebruik tijdens het verblijf nader in beeld gebracht voor 10 woonplaatsen met het grootste aantal verblijfstoeristen in Zeeland. Per maand is het aantal autoritten geraamd en tevens is een beeld geschetst van veelvoorkomende bestemmingen. Vervolgens is in beeld gebracht welke alternatieve vervoersmogelijkheden er nu al beschikbaar zijn en welke goede voorbeelden van alternatief vervoer er in andere regio's zijn.

6 INTERNATIONALE PROJECTEN

Al vele jaren werkt KCKT samen met partners over de grens: universiteiten, toeristische organisaties en overheden. Dankzij deze samenwerkingen zijn we in staat de kennis en kunde van vele partijen bijeen te brengen en bruikbaar te maken voor de vraagstukken in de Zeeuwse vrijetijdssector. Op dit moment werkt KCKT aan twee internationale projecten: 3ST en (Be)Leefbare Schelde.

Sneller verduurzamen met 3ST

De toeristisch-recreatieve sector staat voor belangrijke uitdagingen op het gebied van verduurzaming. Het is cruciaal om zorgvuldig om te gaan met natuurlijke hulpbronnen als zoet water en tegelijkertijd in te zetten op duurzame energieopwekking en hergebruik van materialen. Hoewel technologische innovaties steeds meer oplossingen bieden, blijft de daadwerkelijke uitvoering in de praktijk vaak achter.

Mede gefinancierd door de Europese Unie, willen de 14 partners van het Interreg North Sea Region project '3ST: Speeding up Sustainability Skills in Tourism' hier verandering in brengen. Dit project richt zich op het ontwikkelen van vaardigheden en samenwerkingsmodellen die toeristische ondernemers en beleidsmakers ondersteunen om in de praktijk met duurzaamheid aan de slag te gaan. De nadruk ligt op samenwerking: niet individueel experimenteren, maar samen met andere belanghebbenden werken aan oplossingen met meer impact. Binnen het project fungeren negen regio's in zes landen als proeftuin. Zeeland is één van die regio's. In samenwerking met vier Zeeuwse gemeenten test Impuls Zeeland oplossingen op het gebied van afvalbeheer, waterbesparing en energiegebruik.

KCKT en HZ Kenniscentrum Ondernemen & Innoveren ondersteunen alle proeftuinen met onderzoek naar effectieve vormen van samenwerking en manieren om de vaardigheden van betrokken stakeholders te versterken.

Deze inzichten moeten helpen de duurzaamheidstransitie in het toerisme te versnellen. Het project is eind 2023 gestart en loopt nog tot en met 2027.

Meerdere onderzoeken voor een (Be)Leefbare Schelde

Het Interreg Vlaanderen-Nederland project (Be)Leefbare Schelde kent als overkoepelende doelstelling het toeristisch ontwikkelen van de grensoverschrijdende regio als versneller voor duurzame, sociale en culturele ontwikkeling van het UNESCO Global Geopark Schelde Delta. KCKT werkt samen met 21 partners, waaronder provincies en gemeenten in Vlaanderen en Nederland, aan dit project. Binnen het project wordt er gestreefd naar een verhoogde herkenbaarheid van de regio als een waardevolle toeristische bestemming. Dit omvat het versterken van het toeristisch aanbod en het verbinden van diverse plekken in de regio. Zo wordt het verhaal van het heden, het verleden en de toekomst van het gebied beleefbaar gemaakt.

KCKT ontwikkelt samen met de kennispartners kennis voor het bevorderen van spreiding en verbinding in de regio. Dit omvat onder andere onderzoek naar de meest geschikte methodiek voor het vastleggen van bezoekersstromen en het betrekken van lokale stakeholders bij de ontwikkeling van duurzaam toerisme. Een andere uitdaging richt zich op het monitoren van bezoekerssegmenten en het begrijpen van redenen van bezoekers om de regio te bezoeken. In het streven naar duurzaamheid wordt ook onderzocht hoe de betrokkenheid van bezoekers bij klimaatverandering en/of klimaatadaptatie rond de parels gemeten kan worden.

Interreg
Vlaanderen-Nederland

Gefinancierd door
de Europese Unie

(Be)Leefbare Schelde

BRONNEN

BOVAG (2025). [Stijging in verkoop van nieuwe caravans en campers in 2024](#).
Centraal Bureau voor de Statistiek (2025). [Statistiek Logiesaccommodaties](#).
Centre of Expertise Leisure, Tourism & Hospitality – CELTH (2021).

[Maatschappelijke waarde van toerisme en recreatie](#).

Centre of Expertise Leisure, Tourism & Hospitality – CELTH (2022). [Agenda Bewuste Bestemmingen](#).

De Groene Koepel (2024). [Recordaantal kampeeders in 2024](#).

Ecologische Autoriteit (2024). [Doen wat moet én kan. Nu aan de slag met noodzakelijk natuurherstel, met natuurdoelanalyses als fundament](#).

HZ Kenniscentrum Kusttoerisme (2024). [De gast van de toekomst in Zeeland 2040](#).

HZ Kenniscentrum Kusttoerisme (2024). [Druktebeeld Zeeland 2023-2024](#).

HZ Kenniscentrum Kusttoerisme (2024). [Duurzaamheidstransitie onder booteigenaren](#).

HZ Kenniscentrum Kusttoerisme (2024). [Leefstijlvinder. Praktische gids voor de Zeeuwse vrijetijdssector](#).

HZ Kenniscentrum Kusttoerisme (2024). [Op weg naar een klimaatbestendige vrijetijdssector. Nulmeting 2024](#).

HZ Kenniscentrum Kusttoerisme (2024). [Spreiding van bezoekers over natuurgebieden in Zeeland](#).

HZ Kenniscentrum Kusttoerisme (2024). [Toeristische mobiliteit. Inzicht in vraag, aanbod en best practises](#).

HZ Kenniscentrum Kusttoerisme (2024). [Vaste gasten in Zeeland 2024. Inzicht in seizoen- en jaarplaatshouders in Zeeland](#).

HZ Kenniscentrum Kusttoerisme (2024). [Vrijetijdseconomie Zeeland. Economisch belang sector, 2023](#).

HZ Kenniscentrum Kusttoerisme (2024). [Zeeuws Vrijetijdsonderzoek. Onderzoek naar vrijetijdsgedrag, waardering en wensen van inwoners](#).

Kampeermeneer (2025). [Dit zijn dé 15 kampeertrends van 2025!](#)

Landelijke Data Alliantie (2024). [Inzicht in particuliere verhuur van vakantieaccommodaties via online platformen](#).

Multiscope (2024). [Nationale Benchmark Vakantieplatformen](#).

Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen (2024) [Nederlands VrijeTijdsOnderzoek](#).

Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen en Centre of Expertise Leisure, Tourism & Hospitality (2025). [Forecast verblijfstoerisme 2035](#).

NVM (2024). [De Nederlandse markt voor recreatiewoningen. Jaaroverzicht 2023](#).

Rijksoverheid (2024). [Regionale Klimaatmonitor](#).

RIVM (2024). [Integrale Gezondheidsmonitor COVID-19. 12e kwartaalmeting volwassenen. Geluksbronnen](#).

Universiteit van Utrecht en Sweco (2024). [Airbnb Monitor Zeeland Editie 2 – Ontwikkeling aanbod en vraag t/m 2022](#)

KENNISCENTRUM
KUSTTOERISME